

PANDEMIA COVID-19: LECȚII PENTRU LIBERTATEA MASS-MEDIA ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Veaceslav (Slava) Balan
Vladislav Stegni

Introducere

Timp de mai mulți ani, în Republica Moldova s-au tot făcut încercări de a crea garanții adecvate pentru libertatea mass-media. Printre problemele majore ale țării în domeniu sunt concentrarea proprietății mass-media, controlul mass-media de interesele politice și de afaceri, fragilitatea instituțiilor media independente, limitarea accesului la informații de interes public și intimidarea jurnaliștilor.¹ Răspândirea rapidă a virusului COVID-19 în Europa, fără a ocoli Republica Moldova, nu a făcut decât să agraveze aceste probleme persistente și adânc înrădăcinate.

Această analiză examinează impactul direct și indirect al restricțiilor impuse în Republica Moldova, în legătură cu pandemia și declararea pe 16 mai 2020 a stării de urgență pentru o perioadă de 60 de zile, asupra libertății mass-media. În special, sunt analizate noile restricții privind accesul la informații, controlul asupra diseminării libere a informației și povara financiară care afectează negativ activitatea mass-media independentă și împiedică libera exprimare.

Echilibrul dintre securitatea națională și mecanismele internaționale de asigurare a libertății de exprimare

COVID-19 a evoluat rapid într-o urgență globală. Guvernele multor state au reacționat la pandemie ca la o problemă de securitate națională. De exemplu, unele țări membre ale Consiliului Europei au impus restricții, cu derogarea temporară de la obligațiunile asumate în tratatele în domeniul drepturilor omului, precum Convenția Europeană a Drepturilor Omului.² Republica Moldova nu a fost o excepție, fiind printre primele zece țări care au anunțat despre o posibilă neconformare cu prevederile Convenției din motive de

securitate națională.³ În conformitate cu Articolul 15 din Convenție, derogarea se permite "în caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii...în măsura strictă în care situația o impune."⁴ Această prevedere permite statelor să-și exercite împuternicirile naționale în stare de urgență, care ar putea avea ca rezultat devierea de la protecția drepturilor fundamentale, inclusiv libertatea de opinie și de exprimare.^{5 6}

Cu toate acestea, necesitatea apărării națiunii în situație de criză trebuie cântărită în raport cu o necesitate la fel de vitală – cea de a proteja drepturile fundamentale. În conformitate cu declarația comună a Oficiului Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR),

Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) și a Comisiei interamericane pentru drepturile omului (IACHR): "dreptul la libertatea de exprimare, care include și dreptul de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei de toate genurile... poate face obiectul doar a unor restricții restrânse" în timpul crizei de sănătate.⁷ Pentru a asigura aceste libertăți, prin această declarație țările sunt îndemnate să asigure corectitudinea, accesibilitatea și transparența informației despre pandemie pentru cetățeni și jurnaliști, precum și să elimine riscurile reale ale dezinformării în conformitate cu standardele stricte de proporționalitate și necesitate.⁸ De asemenea, OCHCR avertizează că "împunerea în stare de urgență trebuie utilizată pentru atingerea obiectivelor legitime de sănătate publică, și nu pentru a suprima disidența sau pentru a reduce la tăcere apărătorii drepturilor omului sau jurnaliștii."⁹

Mai mult decât atât, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) impune cerințe stricte pentru țările care invocă Articolul 15 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, inclusiv obligația autorităților naționale de a justifica în mod transparent caracterul relevant, adecvat și proporționalitatea ingerinței guvernului în drepturile fundamentale ale omului cu scopurile legitime urmărite.¹⁰ Mai exact, pentru a demonstra proporționalitatea și necesitatea măsurilor, statul trebuie: (i) să demonstreze caracterul adecvat și aplicarea îngustă a unei restricții pentru ca aceasta să-și realizeze funcția de protecție; (ii) să demonstreze că măsura este instrumentul cel mai puțin intruziv față de alte măsuri de protecție; și (iii) să asigure încetarea efectului restricțiilor impuse odată cu diminuarea și eliminarea pericolului.¹¹

Primul pas decisiv care a determinat necesitatea identificării aceluși echilibru între securitatea națională și drepturile omului în Republica Moldova a fost făcut odată cu declararea de către Guvernul țării pe 16 martie 2020 a stării de urgență pentru o perioadă de 60 de zile. În rezultatul instituirii regimului de stare de urgență, Comisia pentru Situații Excepționale convocată de Prim-ministru, din componența căreia făceau parte membrii Cabinetului de miniștri, a fost împuternicită să adopte măsuri extra-legale de combatere a pericolului pentru sănătatea publică, inclusiv "coordonarea activității mijloacelor de informare în masă privind informarea populației despre cauzele și proporțiile situației excepționale", precum și alte restricții largi.^{12 13} Aceste măsuri au fost luate în conformitate cu Legea nr. 212 "privind regimul stării de urgență, de asediu și de război", care-i dă Guvernului dreptul de a aplica măsuri temporare cu caracter politic, economic și social de asigurare a ordinii publice în situații excepționale.¹⁴

Impactul direct al stării de urgență asupra libertății de exprimare

Unele state post-sovietice au adoptat măsuri de urgență împotriva răspândirii pandemiei care afectează direct libertatea mass-media. Printre țările care au adoptat cele

mai severe măsuri sunt Belarus și Rusia. Guvernele ambelor țări au fost acuzate de impunerea unor restricții grave pentru accesul la informații și utilizarea forțelor de poliție pentru a limita mediatizarea răspândirii virusului care vine în dezacord cu mesajele transmise de guvern.^{15 16 17 18} În timp ce restricțiile impuse în Republica Moldova în legătură cu starea de urgență au fost mai puțin dure decât cele din Rusia și Belarus, ele totuși au avut consecințe semnificative pentru libertatea mass-media.

Limitarea accesului la informația publică

Accesul la informația de interes public a fost printre primele ținte ale restricțiilor impuse în Republica Moldova în legătură cu pandemia. Pe 18 martie 2020 Comisia pentru Situații Excepționale a extins termenul de răspuns la solicitările de informații ale jurnaliștilor pentru instituțiile statului de la 15 la 45 de zile, fără vreo explicație oficială a motivelor care au stat la baza acestei decizii, decât invocarea mandatului Legii nr.212 "de a sprijini ordinea publică". Neoficial, purtătorii de cuvânt guvernamentali le-au spus reporterilor că angajații lor erau prea ocupați făcând față pandemiei pentru a răspunde la solicitările de informații.¹⁹

Decizia Comisiei a fost pe larg criticată de comunitatea media locală și societatea civilă ca fiind contradictorie cu dreptul la libera exprimare și de acces la informație, determinându-l pe Avocatul Poporului Mihail Cotorobai să ceară revenirea la termenul inițial de 15 zile.²⁰ Restricții problematice pentru dreptul de acces la informație au existat întotdeauna în Republica Moldova de la independență, iar noile prevederi adoptate în legătură cu starea de urgență agravează și mai mult problemele existente. În una din notele analitice recente din ciclul *Media Forward* autorii Victor Gotișan și Natalia Ionel susțin că accesul la informații în Republica Moldova era deja îngreunat, inclusiv de legislația învechită și sistemele birocratice care cauzează întâzieri artificiale la examinarea solicitărilor, de reticența autorităților de a furniza informații, precum și de taxele mari percepute de la jurnaliști pentru obținerea informațiilor de la instituțiile de stat.²¹ Extinderea termenului de răspuns la solicitările de informații, pe lângă toate celelalte menționate mai sus, compromite capacitatea jurnaliștilor din Republica Moldova de a oferi cetățenilor informații vitale și la zi.

Mai mult decât atât, decizia de a tripla termenul de examinare a solicitărilor de informații vine în contradicție cu standardele de proporționalitate și necesitate, pe care țara trebuie să le respecte în conformitate cu dreptul internațional. Informarea cetățenilor Republicii Moldova în situație de urgență globală de sănătate este de o importanță majoră și trebuie să fie o prioritate clară a Guvernului în perioada stării de urgență. Prin refuzul de a veni cu o justificare de securitate națională transparentă pentru aplicarea unei astfel de măsuri, decizia Comisiei este inutilă, dar și provoacă un prejudiciu disproportionat pentru cetățenii țării.

Sursa: <https://ava.md/2020/04/07/rasporazhenie-14-ot-6-aprelya-2020-goda/>

Lupta cu știrile false sau încercarea de a controla fluxul de informații?

Încă din primele zile ale crizei COVID-19 în Republica Moldova Guvernul a declarat război așa-numitor știri false. Cu toate acestea, impactul real al acestui război a fost instituirea controlului direct al statului asupra informațiilor furnizate cetățenilor.

Chiar din prima zi a stării de urgență, pe 18 martie, Președintele Igor Dodon a menționat că pentru răspândirea informațiilor false despre pandemie ar putea fi introdusă răspunderea penală, în același timp amenințând jurnaliștii "Vreți să obțineți rating mai mare sau mai multe like-uri pe rețele de socializare și promovați fake news-uri, panică, știri false? Veți fi penalizați".²² Declarația lui Dodon a dat tonul tratamentului ostil și suspicios al Guvernului față de mass-media în perioada de criză și s-a reflectat și în declarațiile ulterioare ale Prim-ministrului Republicii Moldova Ion Chicu și ale altor politicieni proeminenți.^{23 24}

În pofida determinării puternice a Guvernului de a combate știrile false, autoritățile Republicii Moldova nu au dat o definiție oficială a acestora sau a dezinformării pentru care s-ar impune sancțiuni. În condițiile inexistenței unui cadru care să permită diferențierea activității legitime a mass-media de dezinformarea rău-intenționată, funcționarii de stat aveau puterea să o califice după bunul lor plac, iar ostilitatea generală față de mass-media a crescut.

Lupta împotriva știrilor false a devenit reală pe 20 martie, când au fost întreprinse măsuri directe pentru a restricționa

diseminarea informației. În baza dispoziției Comisiei pentru Situații Excepționale, Serviciul de Informații și Securitate (SIS) a blocat 52 site-uri care ar fi distribuit știri false nefiind înregistrate oficial ca difuzori de informație,^{25 26 27} justificând acțiunea doar prin prevederile cu privire la regimul stării de urgență din Legea nr. 212 și Legea nr. 54-XV privind contracararea activității extremiste.²⁸ Curios, dar în timp ce acest lucru a fost făcut într-un mod ne-transparent și unilateral, site-urile blocate păreau să fie cele semnalate de inițiativa societății civile *Stop Fals*, care monitorizează răspândirea online a informațiilor manipulative și propagandistice.^{29 30} Totuși, nici *Stop Fals*, nici SIS nu au comunicat despre vreo colaborare în acest sens, iar orice motiv pozitiv ca statul să utilizeze resursele societății civile trebuie evaluat în raport cu lipsa unui sistem de control evident cu mecanisme clasice judiciare și în domeniul drepturilor omului.

Controlul asupra diseminării informației a fost instituit și cu ajutorul Consiliului Audiovizualului din Republica Moldova. Pe 24 martie Președintele Consiliului a emis un ordin care obligă mijloacele de informare în masă din Republica Moldova să comunice doar poziția oficială a autorităților cu privire la pandemie în timpul stării de urgență.³¹ De asemenea, jurnaliștilor li s-a interzis să-și expună opiniile personale la reflectarea subiectului. Decizia a fost criticată dur de societatea civilă și mass-media, inclusiv de Petru Macovei, Directorul Executiv al API, care a avertizat că aceste prevederi "limitează dreptul jurnaliștilor de a emite anumite judecăți de valoare legate de prestația autorităților".³²

Sursa: <https://newsmaker.md/rus/novosti/v-moldove-sib-budet-sledit-za-novostyami-o-koronaviruse/>

Reacția publică a fost imediată și atât de copleșitoare încât a determinat autoritățile să-și revizuiască decizia. Pe 25 martie Dragoș Vicol își anulează decizia, iar Președintele Dodon recunoaște că aceasta a fost prematură și ar fi putut introduce restricții excesive pentru mass-media.^{33 34} Totuși, dacă nu ar fi fost critica fermă și puternică a societății civile și a comunității media, probabilitatea că această restricție rămânea în vigoare era mare.

Probabil, ca și în alte țări din regiune, Guvernul Republicii Moldova testa reacțiile prin introducerea restricțiilor pentru acele mass-media care sunt ținte ușoare și resursele online. În timp ce primul val de blocare a site-urilor de către SIS țintea în platformele care deja erau suspectate ca promovând știri false de către societate civilă, acțiunile ulterioare de blocare ar putea avea un impact negativ enorm asupra spațiului informațional online. Autoritățile nu au oferit o justificare clară pentru blocarea primului set de site-uri. Astfel, nu există nici o garanție că blocările viitoare vor fi discutate sau efectuate într-un mod transparent. În același timp, decizia CA poate fi văzută ca o încercare a Guvernului de a testa până unde poate merge cu restricțiile fără a declanșa o reacție substanțială.

Mai mult decât atât, este posibil că autoritățile vor continua să aplice abuziv măsuri netransparente de combatere a așa-numitor știri false chiar și după ce amenințarea iminentă a COVID-19 va dispărea și starea de urgență va expira. Deja se observă semne ale utilizării arbitrare a măsurilor de combatere a știrilor false de către autorități după ridicarea regimului de urgență. Pe 18 mai, la doar trei zile de la

expirarea stării de urgență, jurnalista Natalia Cebotari a fost amendată de poliție pentru pretinsă calomnie, după ce a semnalat despre condițiile necorespunzătoare de muncă, fără respectarea măsurilor de protecție COVID-19, la o întreprindere locală din Ceadâr-Lunga.³⁵ Comunitatea media din țară a condamnat imediat această acțiune, catalogând-o drept încercare de a limita libertatea presei care echivalează cu cenzura.³⁶ Chiar dacă jurnalista pare să fi fost sancționată la inițiativa poliției locale a orașului, ostilitatea față de mass-media independentă promovată de oficialii guvernamentali cu siguranță a ajutat ca acest "activism al poliției" la nivel local să devină o normalitate.

Trebuie de menționat că în Republica Moldova guvernarea nu este la prima încercare de manipulare a cadrului legal pentru a suprima mijloacele de informare în masă independente și nefavorabile. De exemplu, în 2012 postul TV NIT i-a fost retrasă licența de emisie din motive discutabile.³⁷ Mai mult decât atât, după cum s-a menționat deja, jurnaliștii independenți s-au confruntat începând cu 2013 cu obstacole din ce în ce mai mari la accesarea informației de interes public cauzate de restricțiile impuse de stat. La început aceste restricții păreau să fie minore, precum încetarea transmiterii online a ședințelor Guvernului³⁸ și interzicerea participării anumitor jurnaliști la ședințele publice.³⁹ Cu timpul însă s-a trecut la filare⁴⁰ și chiar atacuri fizice.⁴¹ Comisia, formată din persoane numite pe criterii politice de Partidul Socialiștilor, loial Președintelui Dodon, este cel mai recent instrument de represiune mediatică pus la dispoziția guvernării.

Cu apropierea alegerilor, guvernarea este și mai motivată să suprimă mass-media independentă și vocile critice. Pentru Partidul Socialiștilor și leader-ul *de facto* al acestuia, Președintele Dodon, alegerile prezidențiale din toamnă sunt cu miză mare, deoarece eșecul în aceste alegeri ar putea duce atât la eliminarea lui Dodon de la putere, cât și la declanșarea alegerilor parlamentare anticipate, în rezultatul cărora Partidul Socialiștilor ar putea fi trimis în opoziție. Din acest motiv, este foarte probabil că guvernarea va profita de toate posibilitățile de a reduce la tăcere mass-media critică care poate afecta imaginea acestora acum, dar și în perioada pre-electorală.

În general, acțiunile guvernării după instituirea stării de urgență au limitat libertatea mass-media în special prin restricționarea accesului la informația de interes public. În același timp, au fost introduse noi mecanisme, precum blocarea de către SIS a unui șir de resurse online pentru distribuirea așa-numitor "știri false", care pot fi utilizate abuziv împotriva instituțiilor media independente. Împuternicirile largi în stare de urgență oferite autorităților statului, combinate cu lipsa definiției oficiale a "știrilor false" și "dezinformării", creează un mediu permisiv pentru aplicarea de către autorități a măsurilor restrictive direcționate împotriva mass-media și resurselor online critice. Contracurarea acestor măsuri restrictive va fi foarte dificilă din cauza restricțiilor dure privind adunările publice sau orice alte acțiuni colective pe perioada crizei în sănătate.

Impactul indirect al COVID-19 asupra libertății de exprimare

Pe lângă efectele directe ale restricțiilor impuse de guvernare asupra libertății media în Republica Moldova, pandemia a avut și câteva efecte negative indirecte asupra funcționării mass-media independente.

În primul rând, pandemia a contribuit la **povara financiară** pentru mass-media din Republica Moldova, acestea confruntându-se cu problema reducerii veniturilor. În cazul unor instituții media veniturile din publicitate s-au redus cu 30-90%, cea mai afectată fiind presa online, iar cea scrisă a avut dificultăți de livrare a ziarelor cititorilor săi în rezultatul suspendării activității serviciului poștal de livrare național din cauza pandemiei COVID-19.⁴²

Multe instituții media au înregistrat cheltuieli suplimentare în legătură cu munca la distanță. Pentru a produce materiale multimedia jurnaliștii au nevoie de calculatoare, internet de mare viteză și alte echipamente și soft-uri costisitoare. Aceste resurse erau utilizate, în mod normal, în comun de reporterii la oficiu, iar cu munca la distanță acest lucru este imposibil. Din cauza ineficiențelor muncii la distanță, a crescut și **timpul mediu** necesar pentru producerea materialelor media, aducând după sine și majorarea costurilor pentru forța de muncă și orele suplimentare de muncă. De asemenea, pe timp de pandemie este necesară și asigurarea

echipelor media din prima linie cu echipament de protecție corespunzător – măști, mănuși și dezinfectanți – care este costisitor.⁴³ Așadar, instituțiile media au suportat și suportă în continuare cheltuieli suplimentare semnificative față de bugetul lor obișnuit.

Povara asupra **jurnaliștilor de sex feminin**, care reprezintă majoritatea angajaților media din prima linie, este și mai mare.⁴⁴ Din cauza stereotipurilor istorice și încă prezente în societatea moldovenească, cea mai mare parte a responsabilităților de îngrijire a copiilor și a celor casnice revine femeilor. Majoritatea angajatele media chestionate de autorii acestei analize au menționat dificultăți în realizarea sarcinilor lor de serviciu pentru că erau nevoite să le combine cu activitățile casnice și de îngrijire a copiilor.⁴⁵ Cu dificultăți similare s-au confruntat chiar și conducătorii echipelor editoriale.

În măsurile de sprijin economic luate de Guvern în legătură cu COVID-19 mass-media independentă pare să nu se regăsească, aceasta rămânând cu noile sale constrângeri financiare nesoluționate. În timp ce mass-media afiliată partidului aflat la guvernare pare a fi bine finanțată în continuu,⁴⁶ mass-media ne-afiliată politic și independentă este nevoită să se bazeze pe propriile fonduri sau granturi ocazionale primite de la donatori.⁴⁷ ⁴⁸ Deși Guvernul a anunțat lansarea unor măsuri noi "în sprijinul mediului de afaceri" cu scopul de a preveni disponibilizările în masă și de a ajuta mediul de afaceri "să supraviețuiască",⁴⁹ **nici una din aceste măsuri** nu abordează necesitățile specifice ale industriei media.

Reacția mediocră a Republicii Moldova iese și mai mult în evidență dacă este comparată cu acțiunile luate de țările din vecinătate care se confruntă cu provocări similare. Letonia, de exemplu, a anunțat recent despre lansarea unui program de sprijin de stat în valoare de 1.6 milioane euro pentru difuzorii TV, cu scopul de a stabili domeniul media care se află "în pragul prăbușirii, din cauza scăderii bruște a veniturilor din publicitate".⁵⁰

Concluzii și recomandări

Criza COVID-19, care încă nu s-a încheiat, a generat un șir de impacte negative asupra mass-media din Republica Moldova. Câteva dintre ele, precum limitarea accesului la informații și restricțiile privind diseminarea informației, sunt rezultatele directe ale modului în care guvernarea a gestionat criza. Altele, precum problemele financiare și sarcinile suplimentare pentru angajatele din domeniul media, sunt efecte indirecte care afectează grav activitatea instituțiilor media și a jurnaliștilor independenți.

Mai mult decât atât, din cauza utilizării Comisiei pentru Situații Excepționale în interese politice și a incapacității de a justifica în mod transparent noile restricții în domeniul media, Guvernului nu i-a reușit să asigure condițiile de necesitate și proporționalitate, astfel subminând încercarea de a justifica aceste restricții prin invocarea securității naționale.

Pentru a elimina efectele negative ale măsurilor întreprinse de Guvern și a oferi sprijinul necesar mass-media pe durata crizei, Guvernul ar trebui să întreprindă următoarele acțiuni:

- Respectarea cu strictețe a normelor și principiilor internaționale pe care Republica Moldova este obligată să le respecte în conformitate cu dreptul internațional, inclusiv justificarea transparentă a necesității și proporționalității absolute a fiecărei măsuri restrictive. Justificarea transparentă a restricțiilor trebuie să includă consultări participative cu societatea civilă. Societatea civilă a început deja să se grupeze și să se organizeze ca răspuns la criză. Printre aceste grupuri ale societății civile este Celula de criză a jurnaliștilor organizată de Centrul pentru Jurnalism Independent și Grupului Focal al societății civile în domeniul COVID-19 și Drepturile Omului organizat de Oficiul ONU pentru Drepturile Omului.^{51 52}
- Anularea imediată a tuturor restricțiilor impuse de Guvern în domeniul libertății mass-media în legătură cu regimul de stare de urgență care a expirat pe 15 mai 2020, inclusiv anularea termenului extins de examinare și răspuns la solicitările de informații. În cazul restricțiilor care trebuie

să fie menținute în continuare, să se ofere justificări clare pentru fiecare restricție, inclusiv cadrul legal și dovada necesității și proporționalității acestor măsuri. În cazul în care este posibil, autoritățile publice să fie pro-active în schimbul și publicarea informației privind criza de sănătate pentru public și jurnaliști.⁵³

- Eforturile continue de combatere a așa-numitor "știri false" trebuie însoțite de îndrumări clare cu privire la care știri se califică în categoria de știri false și ce măsuri punitive pot fi aplicate de autorități. Toate acțiunile împotriva dezinformării trebuie să fie în deplină conformitate cu standardele internaționale din domeniul drepturilor omului privind libertatea de exprimare.⁵⁴ Guvernul trebuie să aibă o colaborare strânsă cu experții Oficiului Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului în vederea elaborării unor strategii de combatere eficientă a dezinformării în conformitate cu aceste standarde.
- Examinarea posibilității adoptării unor măsuri de asistență financiară în funcție de provocările cu care se confruntă sectorul media, în special mass-media independentă, în criza actuală.

Referințe

- 1 "From Statements to Action: Reforming the Framework for Media Freedom in Moldova" (n.t. "De la declarații la acțiuni: Reformarea cadrului privind libertatea mass-media în Republica Moldova"), *Freedom House*, 17 septembrie 2019, www.freedomhouse.org/article/statements-action-reforming-framework-media-freedom-moldova.
- 2 "Moldova a activat derogarea privind aplicarea Convenției Europene a Drepturilor Omului," *IPN*, 21 martie 2020, https://www.ipn.md/ro/moldova-a-activat-derogarea-privind-aplicarea-conventiei-europene-a-drepturilor--7967_1072359.html.
- 3 "Десять стран уведомили Совет Европы об ограничении прав человека из-за коронавируса" (n.t. "Zece țări au informat Consiliul Europei despre limitarea drepturilor omului în legătură cu coronavirus"), *TV RAIN*, 20 aprilie 2020, https://tvrain.ru/news/devjat_stran_vedomili_sovet_evropy_ob_ogranichenii_prav_cheloveka_iz_za_koronavirusa-507209/.
- 4 "Convenția Europeană a Drepturilor Omului," *Consiliul Europei*, 4 noiembrie 1950, www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf
- 5 Martin Scheinin, "COVID-19 Symposium: To Derogate or Not to Derogate?" (n.t. "Simpozion COVID-19: A deroga sau a nu deroga?"), *Opinio Juris*, 20 aprilie 2020, www.opiniojuris.org/2020/04/06/covid-19-symposium-to-derogate-or-not-to-derogate.
- 6 "Human Rights" (n.t. "Drepturile Omului"), *Națiunile Unite*, www.un.org/en/sections/issues-depth/human-rights/.
- 7 "COVID-19: Governments Must Promote and Protect Access to and Free Flow of Information during Pandemic – International Experts," (n.t. "COVID-19: Experți internaționali îndeamnă guvernele să sprijine și să protejeze accesul și diseminarea liberă a informației în pandemie"), *OHCHR*, 19 martie 2020, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25729>.
- 8 *Ibid.*
- 9 *Ibid.*
- 10 De exemplu, *Cumpănă și Mazăre v. Romania* (2004) § 90; de asemenea, Toby Mendel, "Freedom of Expression: A Guide to the Interpretation and Meaning of Article 10 of the European Convention on Human Rights" (n.t. "Libertatea de exprimare: Ghid pentru interpretarea și semnificația Articolului 10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului"), *Centre for Law and Democracy*, ianuarie 2004, <https://rm.coe.int/16806f5bb3>.
- 11 "Coronavirus and Civic Space" (n.t. "Coronavirusul și Spațiul Civic"), *ICNL*, 10 martie 2020, www.icnl.org/post/analysis/coronavirus-and-civic-space.
- 12 "Coronavirus," *Cancelaria de stat a Republicii Moldova*, <https://cancelaria.gov.md/ro/node/6463>.
- 13 "Guvernul Republicii Moldova a declarat stare națională de urgență în legătură cu infecția COVID-19", *Moldpres*, 16 martie 2020, <https://www.moldpres.md/news/2020/03/16/20002359>.
- 14 "Legea nr. 212 din 24.06.2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război", *Ministerul Justiției*, 6 august 2004, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120832&lang=ro
- 15 "Александр Лукашенко будет решать, какую информацию о коронавирусе давать" (n.t. "Alexandru Lucașenco va decide ce informații despre coronavirus vor fi publice"), *Belorusskiy Partizan*, www.belaruspartisan.by/life/497291/.
- 16 "«Медуза»: Кремль пытается повысить рейтинг Путина за счет борьбы с коронавирусом" (n.t. "Meduza": "Kremlinul încearcă să ridice ratingul lui Putin prin combaterea coronavirusului"), *TV RAIN*, 10 aprilie 2020, www.tvrain.ru/news/meduza_kreml_pytaetsja_povysit_rejting_putina_za_schet_borby_s_koronavirusom-506558/.
- 17 "«Би-би-си»: региональным СК приказали «давить в зародыше» фейки о коронавирусе" (n.t. "BBC": "Birourilor teritoriale ale Comisiei de investigație li s-a ordonat să combată

- știrile false despre coronavirus "la stadiul embrionar"), *TV RAIN*, 14 aprilie 2020, www.tvrain.ru/news/bi_bi_si_regionalnym_sk_prikazali_davit_v_zarodyshe_fejki_o_koronaviruse-506822/.
- 18 "Гомельчанка: По коронавирусу власти дают информацию ни о чем" (n.t. "Locuitorii a orașului Gomel: Informațiile oferite de autorități despre coronavirus sunt despre nimic"), *Хартия '97*, 19 aprilie 2020, www.charter97.org/ru/news/2020/4/19/373592/.
- 19 "Bătălia jurnaliștilor. Cum autoritățile Moldovei ascund informația", *NewsMaker*, 4 mai 2020, <https://newsmaker.md/ro/batalia-jurnalistilor-cum-autoritatile-moldovei-ascund-informatia/>.
- 20 Anna Viprițkih, "Журналистов послали подольше. В Молдове властям разрешили 45 дней не отвечать СМИ" (n.t. "Jurnaliștii vor aștepta mai mult. Autorităților din Republica Moldova li s-a permis să răspundă la solicitările mass-media în termen de 45 de zile), *NewsMaker*, 16 aprilie 2020, www.newsmaker.md/rus/novosti/zhurnalistov-poslali-podolshe-v-moldove-vlastyam-razreshili-45-dney-ne-otvechat-smi/.
- 21 Victor Gotișan și Natalia Ionel, "De ce accesul la informație mai este o problemă în Republica Moldova", *Freedom House*, martie 2020, https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-03/Gotișan_Ionel_Brief_FINAL_RO.pdf
- 22 Olga Gorciac, "«Хотите высоких рейтингов?» Додон пригрозил СМИ наказанием за фейки" (n.t. "Vreți rating mai mare? Dodon amenință să penalizeze mass-media pentru știri false"), *NewsMaker*, 19 martie 2020, www.newsmaker.md/rus/novosti/hotite-vysokih-reytingov-dodon-prigrozil-smi-nakazaniem-za-feyki/.
- 23 "Mesajul lui Ion Chicu către jurnaliști: „Veți pierde mulți business-ul dacă nu vă schimbați atitudinea", *AGORA*, 4 mai 2020, <https://agora.md/stiri/70659/mesajul-lui-ion-chicu-catre-jurnalisti-veți-pierde-multi-businessul-dacă-nu-va-schimbati-atitudinea>.
- 24 "Show-uri, pedepse penale, salarii de milioane și „respect presa până-n glande": Cum mai marii statului își manifestă atitudinea față de presă", *AGORA*, 3 mai 2020, <https://agora.md/stiri/70567/showuri-pedepse-penale-salarii-de-milioane-si-respect-presa-panan-glande-cum-mai-marii-statului-isi-manifesta-atitudinea-fata-de-presa-video>.
- 25 Vera Balahnova, "В Молдове СИБ будет следить за новостями о коронавирусе" (n.t. "SIS va urmări știrile despre coronavirus în Moldova"), *NewsMaker*, 24 martie 2020, www.newsmaker.md/rus/novosti/v-moldove-sib-budet-sledit-za-novostyami-o-koronaviruse/.
- 26 Legea nr. 212 din 24.06.2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, *Ministerul Justiției*, 6 august 2004, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120832&lang=ro.
- 27 Nadejda Coptu, "СИБ блокирует 52 сайта из-за фейков о коронавирусе. О каких ресурсах идет речь?" (n.t. "SIS va bloca 52 site-uri pentru diseminarea știrilor false despre coronavirus. Despre ce resurse este vorba?"), *NewsMaker*, 20 martie 2020, www.newsmaker.md/rus/novosti/sib-zablokiruet-52-sajta-iz-za-fejkov-o-koronaviruse-o-kakikh-resursakh-idet-rech/.
- 28 "Служба информации и безопасности (СИБ) выявляет провокаторов (список)" (n.t. "Serviciul de Informații și Securitate identifică provocatorii (Lista)", *NewsMD*, 20 martie 2020, www.newsmd.md/news/10649-sluzhba-informacii-i-bezopasnosti-sib-vyjavljaet-provokatorov-spisok.html.
- 29 "Lista site-urilor de știri false", *Stop Fals*, <https://stopfals.md/ro/category/21>
- 30 "В Молдове заблокированы 52 сайта: они писали ложь о коронавирусе" (n.t. "52 de site-uri au fost blocate în Moldova: scriau minciuni despre coronavirus), *KP.MD*, 20 martie 2020, www.kp.md/online/news/3804284/.
- 31 Alexandra Batanova, "Вся правда о коронавирусе...! Как в Молдове пытались ограничить телевидение и радио, и что из этого получилось" (n.t. "Adevărul despre coronavi...! Cum a încercat Moldova să restricționeze televiziunea și radioul și ce a ieșit din aceasta"), *NewsMaker*, 26 martie 2020, www.newsmaker.md/rus/novosti/vsya-pravda-o-koronavi-kak-v-moldove-pytalis-ogranichit-televidenie-i-radio-i-cto-iz-etogo-poluchilos-video/.
- 32 Maria Dulgher, "Media Censorship during State of Emergency: No Personal Opinions, No Information That Is Not Confirmed by State Officials" (n.t. "Cenzura media pe durata stării de urgență: fără opinii personale, fără informații neconfirmate de oficialii de stat), *Moldova.org*, 25 martie 2020, www.moldova.org/en/censorship-during-state-of-emergency-no-personal-opinions-no-information-that-is-not-confirmed-by-state-officials/.
- 33 "Глава КСТР Молдовы отменил решение о цензуре мнений в СМИ по COVID-19" (n.t. "Președintele CA a anulat decizia privind cenzurarea opiniilor în mass-media privind COVID-19"), *SP*, 27 martie 2020, www.esp.md/sobytiya/2020/03/27/glava-kstr-moldovy-otmenil-reshenie-o-cenzure-mneniy-v-smi-po-covid-19.
- 34 "Președintele Igor Dodon consideră că Consiliul Audiovizualului trebuie să-și revadă decizia privind restricțiile pentru presă", *Infotag.md*, 26 martie 2020, <http://www.infotag.md/politics-ro/283595/>.
- 35 "ONG-urile de media condamnă abuzurile comise de Inspectoratul de Poliție Ceadâr-Lunga prin tragerea la răspundere contravențională a jurnalistei Natalia Cebotari", *Media Azi*, 18 mai 2020, <http://media-azi.md/ro/stiri/ong-urile-de-media-condamna-c4%83-abuzurile-comise-de-inspectoratul-de-poli-c8%9Bie-cead%C3%Aer-lunga-prin>.
- 36 *Ibid.*
- 37 "Organizația Națiunilor Unite cere restabilirea licenței NIT", *UNIMEDIA*, 9 aprilie 2012, <https://unimedia.info/stiri/organizatia-natiunilor-unite-cere-restabilirea-licentei-nit-46374.html>. "NIT - телеканал с богатой историей" (n.t. "NIT – Postul TV cu o istorie bogată"), *PUBLIKA.MD*, 29 iunie, 2012, https://ru.publika.md/nit--telekanal-s-bogatoy-istoriey_553661.html.
- 38 Stela Mihailovici, "Ședințele Guvernului nu vor mai fi transmise online", *Ziarul Național*, 18 octombrie 2013, <https://www.ziarulnational.md/hotarar-sedintele-guvernului-nu-vor-mai-fi-transmise-online/>.
- 39 "Un jurnalist nu a fost lăsat să intre la briefingul Partidului Democrat. Motivul invocat de formațiune", *AGORA*, 15 septembrie 2018, <https://agora.md/stiri/49643/un-jurnalist-nu-a-fost-lasat-sa-intre-la-briefingul-partidului-democrat-motivul-invocat-de-formatiune>. "ONG-le de media condamnă gestul ministru de Interne, Andrei Năstase, care i-a cerut unui jurnalist să nu mai vină la conferințele lui de presă", *Canal 3*, 16 iulie 2019, https://www.canal3.md/ro/ong-le-de-media-condamna-gestul-ministru-de-interne-andrei-nastase-care-i-a-cerut-unui-jurnalist-sa_94102.html. Diana Gațcan, "De ce ZdG nu a fost invitat la petrecerea jurnaliștilor de la Președinție. Răspunde Igor Dodon", *Ziarul de Garda*, 26 decembrie 2019, <https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/de-ce-zdg-nu-a-fost-invitat-la-petrecerea-jurnalistilor-de-la-presedintie-raspunde-igor-dodon/>.
- 40 Natalia Volontir, "Scandalul interceptărilor 2: Lista persoanelor care au fost urmărite la indicația fostei conduceri a MAI-ului, potrivit lui Moțpan", *TV8*, 22 noiembrie 2019, www.tv8.md/2019/11/22/doc-scandalul-interceptarilor-2-lista-persoanelor-care-au-fost-urmarite-la-indicatia-fostei-conduceri-a-mai-ului-potrivit-lui-motpan/.
- 41 "ONG-urile de media condamnă abuzurile față de jurnaliști la mitingul PDM", *Asociația Presei Independente*, 22 octombrie 2018, www.api.md/news/view/ro-ong-urile-de-media-condamna-abuzurile-fata-de-jurnalisti-la-mitingul-pdm-1883.

- 42 Sondaj limitat al angajaților media efectuat de autorii acestei analize, mai 2020.
- 43 Sondaj limitat al angajaților media efectuat de autorii acestei analize, mai 2020.
- 44 De exemplu, "15 ani de ZdG. Cunoaște echipa care face posibilă apariția Ziarului în fiecare săptămână", *Ziarul de Garda*, 29 iulie 2019, <https://www.zdg.md/interviuri/15-ani-de-zdg-cunoaste-echipa-care-face-posibila-aparitia-ziarului-in-fiecare-saptamana/> sau echipa Newsmaker pe <https://newsmaker.md/rus/redaktsiya> sau echipa TV8 pe "Echipa de reporteri ai TV8", *TV8*, 29 iunie 2019, <https://www.facebook.com/watch/?v=35096655579081>.
- 45 Sondaj limitat al angajaților media efectuat de autorii acestei analize, mai 2020.
- 46 Nikolaj Paholnickij, "Хозяин медиа. Как в Молдове за год перекроили рынок СМИ" (n.t. "Stăpânul media. Cum timp de un an a fost recroită piața mass-media din Moldova"), *Newsmaker*, 4 mai 2020, <https://newsmaker.md/rus/novosti/hozyain-media-kak-v-moldove-za-god-perekroili-rynok-smi/>.
- 47 Un exemplu de o astfel de instituție media este portalul de știri online Newsmaker.MD, sprijinit financiar de Guvernul olandez, Fundația pentru o Societate Deschisă, Fondul Național pentru Democrație, Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare, precum și Moldova-Institut Leipzig, Guvernul SUA, Freedom House, Fondul Mării Negre, Fondul European pentru Democrație, Ambasada Republicii Cehă în Republica Moldova, Internews și USAID (Newsmaker, despre proiect < <https://newsmaker.md/rus/o-proekte> >)
- 48 "Raport de monitorizare CJl: președintele Igor Dodon și reprezentanții PSRM favorizați în știrile postului public Moldova 1", *Media Azi*, 16 aprilie 2020, www.media-azi.md/ro/stiri/raport-de-monitorizare-cjl-președintele-igor-dodon-și-reprezentanții-psrm-favorizați-în.
- 49 "Premierul Ion Chicu a anunțat măsurile de susținere a agenților economici, coordonate cu business-ul, care vor fi întreprinse de guvern și BNM în următoarele zile", *InfoMarket*, 19 martie 2020, http://infomarket.md/ro/analytics/Premierul_Ion_Chicu_a_anunat_msurile_de_susinere_a_agenilor_economici_coordonate_cu_business-ul_care_vor_fi_întreprinse_de_guvern_i_BNM_n_urmtoarele_zile.
- 50 "NEPLP Wants 1.6 Million Euros for Media to Overcome COVID-19 Crisis in Latvia" (n.t. "Consiliul Național al Mass-media Electronice din Letonia vrea un program de 1.6 mln euro de sprijinire a mass-media în depășirea crizei COVID-19), *Baltic News Network*, 6 aprilie 2020, www.bnn-news.com/neplp-wants-1-6-million-euros-for-media-to-overcome-covid-19-crisis-in-latvia-212117.
- 51 "Mass-media vs. Covid-19 // Celula de criză a jurnaliștilor, pentru transparență și acces „sănătos” la informație," *Media Azi*, 10 aprilie 2020, <http://media-azi.md/ro/stiri/mass-media-vs-covid-19-celula-de-criz%C4%83-jurnali%C8%99tilor-pentru-transparen%C8%9B%C4%83-%C8%99i-acces-%E2%80%9Es%C4%83n%C4%83tos%E2%80%9D-la>.
- 52 "Voices from the Field: Protecting human rights in Moldova amidst COVID-19" (n.t. "Voci din teren: Protejarea drepturilor omului în Moldova în plină pandemie COVID-19), *OHCHR*, 30 aprilie 2020, www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/Voices-from-the-Field-Moldova.aspx.
- 53 "Standarde de publicare pro-activă a informației în perioada crizei generate de COVID-19", *Media Azi*, <http://media-azi.md/ro/publicatii/standarde-de-publicare-proactiv%C4%83-informa%C8%9Biei-%C3%AEn-perioada-crisiei-generate-de-covid-19>.
- 54 "Freedom of Opinion and Expression - International Standards" (n.t. "Libertatea de opinie și de exprimare – standarde internaționale"), *OHCHR*, <https://www.ohchr.org/EN/Issues/FreedomOpinion/Pages/Standards.aspx>.

Veaceslav (Slava) Balan

Veaceslav (Slava) Balan este expert independent în domeniul drepturilor omului, originar din Republica Moldova și stabilit în prezent în Canada. În ultimii 15 ani, Veaceslav a lucrat intens în domeniul drepturilor omului în cadrul ONU în Moldova și ONG-urilor din Republica Moldova. Începând cu 2018, Veaceslav își face studiile de doctorat la Universitatea din Ottawa, cercetând abordarea bazată pe drepturile omului pentru dezvoltarea durabilă.

Vladislav Stegni

Vladislav Stegni este student la anul doi în cadrul programului de studii post-universitare la Școala Diplomatică a Universității Georgetown, specialitatea drepturile omului, afaceri militare și relații internaționale. De asemenea, dl. Stegni deține diploma de master în științe politice de la Universitatea Națională "Taras Șevcenko" din Kiev, Ucraina.

Ciclul de sinteze de politici "Media Forward" este posibil datorită suportului generos acordat de poporul American și Britanic prin intermediul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) și UK aid. Responsabilitatea pentru conținut revine Freedom House și conținutul nu reflectă neapărat punctele de vedere ale Uk aid, USAID sau ale Guvernului Statelor Unite.